This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

JEZIČNA OBILJEŽJA, AUTORSTVO I DATACIJA RUKOPISA *GERCSKO ODCIPLJENJE*[1]

Petra Božanić

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Splitu
petboz@ffst.hr

UDK 821.163.42-97:81'38
https://doi.org/10.34075/cs.61.3.6
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 4/2026.

Sažetak

U radu su se analizirala jezična obilježja rukopisa koji se u fondu Ostavština Šime Starčevića nalazi pod oznakom B7, a dio je skupa Vjerska djela (B). Rukopis je naslova Gercsko Odcipljenje, a obuhvaća dvadeset listova. Budući da rukopis nije potpisan ni datiran, primarni su ciljevi rada bili potvrditi da je Šime Starčević, hrvatski svećenik i jezikoslovac, autor toga teksta te odrediti vremenski okvir njegova nastanka. Razmotrila su se slovopisna, pravopisna i gramatička obilježja. Na temelju jezične raščlambe potvrđeno je da je Šime Starčević autor rukopisa Gercsko Odcipljenje, a datacija se rukopisa smješta u završnu fazu njegova stvaralaštva, u 1850. godinu. Rad donosi nove spoznaje o rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića, napose njegovih tekstova nabožne tematike, te pridonosi preciznijemu razumijevanju razvoja njegove jezične koncepcije i normativnih rješenja u kasnijim fazama njegova djelovanja.

Ključne riječi: *rukopis,* Šime Starčević, vjerska djela, 19. stoljeće

Uvod

Svako otkriće starih rukopisa od velike je važnosti za jezikoslovce. Takve vrste tekstova izvorno su svjedočanstvo o razvoju pojedinih jezičnih pojava, a analiza jezičnih obilježja omogućuje rekonstrukciju normativnih smjernica koje se mogu razabrati u tekstu. Štoviše, bez takvih izvora bilo bi znatno teže razumjeti razvoj današnjih standardnojezičnih normativnih odrednica. K tomu, oni su živa poveznica s nama i našim kulturnim identitetom. Posebno vesele otkrića rukopisa starijih gramatičara koji su svojim

[1] Ovaj je rad financirao Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu institucijskim znanstvenim projektom *Dalmatinski gramatičari 19. stoljeća* (akronim projekta: DALGRA19, šifra projekta: FFST-KOMP-25-4).

djelovanjem obilježili hrvatsku povijesnojezičnu baštinu. Tako je početkom 20. stoljeća u ostavštini svećenika i misionara Martina Davorina Krmpotića (1867. – 1931.) pronađena opsežna rukopisna građa koja se pripisuje Šimi Starčeviću, hrvatskome svećeniku i jezikoslovcu. Rukopisi se čuvaju u Arhivu Hrvatske provincije Družbe Isusove u Zagrebu.[2]

Šime Starčević rođen je u Velikome Žitniku pokraj Gospića 18. travnja 1784., a preminuo je u Karlobagu 14. svibnja 1859.[3] Njegovi životopisci opisuju ga kao izuzetnu osobu svojega vremena i jednoga od najvećih hrvatskih intelektualaca 19. stoljeća.[4] Osim svećeničke službe, poznat je kao pisac gramatika[5], žučnih jezikoslovnih rasprava[6] u časopisima *Zora dalmatinska* i *Glasnik dalmatinski* te vjerskih[7] tekstova, a ne smije se zanemariti ni njegova poučavateljska[8]

---

2 Usp. Stolac, Diana, Šime Starčević i Martin Davorin Krmpotić, *Hrvatska izvan domovine* 3 (2020.) 431–437.

3 U literaturi je moguće naići i na godinu 1786., međutim taj je podatak pogrešan jer Šime Starčević u svojoj autobiografiji, koju je s latinskoga preveo Fran Binički (1918.) bilježi 1784. godinu. Usp. Binički, Fran, Autobiografija popa Šime Starčevića, *Hrvatska prosvjeta* 5 (1918.) 2, 94–95.

4 Usp. Stolac, Diana; Grahovac-Pražić, Vesna, *Šime Starčević. Od riči do Ričoslovja*, Državni arhiv u Gospiću, Gospić, 2015.; Božanić, Petra, *Rukopisna gramatika Šime Starčevića u jezikoslovnome i metodičkome kontekstu*, doktorski rad – rukopis, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, 2026., 6–12.

5 Najpoznatiji je kao pisac prve hrvatske gramatike na hrvatskome jeziku, *Nove ricsoslovice iliricske*, koja je objavljena u Trstu 1812. Iste je godine u Trstu objavio i hrvatsko-francusku gramatiku naslova *Nova ricsoslovica iliriscsko-francezka*. U *Glasniku dalmatinskome* od rujna 1849. do srpnja 1850. objavljivao je niz jezikoslovnih članaka pod skupnim nazivom *Ričoslovje*, koji u cjelini funkcioniraju kao gramatika. U rukopisnoj je ostavštini pronađena dosad nepoznata gramatika hrvatskoga jezika, koja je datirana u vremenskome rasponu 1839. – 1840. godine te je potvrđeno da je njezin autor Šime Starčević (usp. Božanić, Petra, nav. dj., 2026.). Usto, u rukopisnoj ostavštini pronađena je Starčevićeva latinska gramatika (usp. Demo, Šime, Rukopisna latinska gramatika Šime Starčevića. Prvo čitanje, *Od dvojbe do razdvojbe* (2018.), 299–31, i dva hrvatsko-njemačka jezična priručnika koja još čekaju detaljniju jezikoslovnu raščlambu.

6 Usp. Samardžija, Marko, Šime Starčević kao suradnik *Zore dalmatinske*, *Identitet Like: korijeni i razvitak*, 2 (2009.) 363–371; Bacalja, Robert; Ivon, Katarina; Vrsaljko, Slavica, Starčević i *Glasnik dalmatinski*, *Croatica Christiana periodica* 37 (2013.) 7, 129–144; Bacalja, Robert; Ivon, Katarina; Vrsaljko, Slavica. Šime Starčević od *Zore do Glasnika, Šime Starčević i hrvatska kultura u 19. stoljeću* (2014.), 9–24; Vrsaljko, Slavica, Šime Starčević and the most important discussions on language published in Zadar periodicals in the 19th century, *Magister* 2 (2022.), 37–61.

7 Usp. Stolac, Diana; Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 2015.

8 Usp. Bežen, Ante, Ante [Šime] Starčević – pisac udžbenika hrvatskoga jezika, *Lika i Ličani u hrvatskom jezikoslovlju* (2003.), 192–200; Grahovac-Pražić, Vesna, *Udžbenički diskurs u starijim hrvatskim gramatikama*, doktorski rad, Filozofski

uloga. U ovome radu neće se pobliže navoditi sada već dobro znani prinosi[9] Šime Starčevića hrvatskomu jezikoslovlju zbog ograničenih okvira ovoga rada, nego će se pozornost usmjeriti na rukopise koji su pripisani njegovu autorstvu, i to na rukopise nabožne tematike.

Naime, fond *Ostavština Šime Starčevića* obuhvaća dva skupa, *Jezikoslovna djela* (devet svezaka označenih velikim latiničnim slovom A i pripadajućim brojem) i *Vjerska djela* (sedam svezaka označenih velikim latiničnim slovom B i pripadajućim brojem). Vjerske je rukopise u fondu popisala te sadržajno i strukturno opisala Vesna Grahovac-Pražić[10], a prikazani su u *Tablici 1*. Većinu rukopisa potpisuje Šime Starčević (B1–B4, B6), a četiri od njih jesu i datirana (B1, B2, B4, B6). Namijenjeni su vjerskomu odgoju te su „izrazito didaktički intonirani, osjeća se poučan ton, dosljednost vjerskoj istini, ali i potreba da se kroz katehezu pouči kulturi i pripremi vjernika za život".[11] Rukopis B7, *Gercsko Odcipljenje*, dosad nije bio predmetom sustavne jezične raščlambe, stoga se u ovome radu na temelju analize jezičnih obilježja prvi put nastoji utvrditi autorstvo toga rukopisa i odrediti vremenski okvir njegova nastanka.

Tablica 1. Rukopisi iz omota *Vjerska djela* (B)

B	naslov	godina	listovi
B1	Svagdanja Poboxnost i Prava Izpovid Kerstjanska	1852.	198
B2	*Nauki Kerstjanski za Odrasliche, i vas Puk Katolicsanski*	1835.	73
B3	Svetopismene Bogocsastja Zakona Dogodovshtine na Upotreblenje Slavorodnih Uchilishtah Iliricskoga Kraljevstva	nema	93

fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 240 str.; Božanić, Petra, nav. dj., 2026., 282–297.

9 Primjerice, Šime Starčević 1812. objavio je prvu gramatiku hrvatskoga jezika upravo na hrvatskome jeziku, a riječ je o *Novoj ricsoslovici iliricskoj*. Dotad su gramatike hrvatskoga jezika bile pisane stranim metajezikom: latinskim, njemačkim ili talijanskim. Također, u toj je gramatici prvi opisao novoštokavski četveronaglasni sustav. Jedan je od prvih gramatičara koji je opisao određeni i neodređeni pridjevski vid te kategoriju glagolskoga vida. Više o prinosima Šime Starčevića hrvatskomu jezikoslovlju: usp. Tafra, Branka, Jezikoslovac Šime Starčević, Pretisak: *Nova ricsoslovica iliricska*, (2002.), 127–177; Stolac, Diana; Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 2015.; Božanić, Petra, nav. dj., 2026.

10 Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, Vjersko-poučni rukopisi Šime Starčevića, *Croatica Christiana periodica* 40 (2016.) 77, 145–157.

11 Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 157.

B4	Svetopismene Dogodovshtine Pravoga Bogoshtovja na Upotreblenje Pucskih Ucsilishtah	1844.	65
B5	Uvod u Poznanje Temeljah Bogoshtovja na Upotrebljenje Pucskih Ucsilishtah	nema	48
B6	Knjiga Shtivenja od Pravotvornosti i od Ljubavi Domovine na Upotrebljenje Pucskih Ucsilishtah	1844.	97
B7	Gercsko Odcipljenje	nema	20

2. Metodologija

U ovome će se radu pristupiti jezičnoj raščlambi rukopisa B7. Rukopis sadrži dvadeset listova većega formata, bez naslovnice, podataka o autoru, datacije i ostraničenja. Struktura rukopisa sastoji se od dvaju dijelova s naslovom *Gercsko Odcipljenje* i podnaslovima *VI. Cslanak* (deset listova) i *VII. Cslanak* (deset listova). Dakle, rukopis nije potpun, a sačuvani dijelovi govore o crkvenome raskolu s kronološkim prikazom događaja.[12]

Budući da tekst B7, *Gercsko Odcipljenje*, nije ni potpisan ni datiran, cilj je ovoga rada analizirati jezična obilježja rukopisa te odrediti njegovo autorstvo i dataciju. Istraživački su problemi tako razrađeni sljedećim istraživačkim pitanjima:

1. Kakva se jezična koncepcija ogleda u rukopisu B7?
2. Tko je pisac rukopisa B7?
3. Koji se vremenski okvir može utvrditi za nastanak rukopisa B7?

U skladu s postavljenim istraživačkim pitanjima formulirane su sljedeće hipoteze:

H1: Jezična obilježja rukopisa B7 u skladu su s jezičnom koncepcijom Šime Starčevića.

H2: Šime Starčević pisac je rukopisa B7.

H3: Razmatranjem jezičnih smjernica u tekstu i izvanjezičnih pokazatelja (povijesnih izvora) moguće je pouzdano datirati rukopis.

U radu je primijenjena filološka metoda jer ona omogućuje raščlambu rukopisa kao povijesnojezičnoga dokumenta. Budući da je istraživanje povijesnojezičnoga karaktera i riječ je o istraživanju tekstualnoga dokumenta, primijenila se metoda analize sadržaja.

[12] Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 155–156.

Prema tome, jezična su obilježja rukopisa obrađena na slovopisnoj razini (slovopisni sustav, slogotvorno *r* i odraz jata), pravopisnoj razini (morfološki i fonološki način pisanja, pisanje glasa *h*, međuotvorničko *j*, sastavljeno i nesastavljeno pisanje) i gramatičkoj razini s obzirom na fonološka (glasovne promjene, odraz poluglasa, dočetni *-l*), morfološka (oblici imenskih riječi, glagolski oblici) i sintaktička (dopune glagolima, prijedložne konstrukcije, kategorije načina i stanja, red riječi) obilježja. Posebna se pozornost posvetila onim obilježjima koja su svojstvena jeziku Šime Starčevića. Filološkom komparativnom metodom jezična su se obilježja rukopisa B7 tako dovela u odnos s normativnim odrednicama i jezičnim rješenjima u gramatičkim i književnim tekstovima 19. stoljeća, s posebnim osvrtom na radove Šime Starčevića.

Doprinos ovoga rada ogleda se u sustavnoj jezičnoj analizi rukopisa B7, koji dosad nije bio predmetom iscrpna jezikoslovnog istraživanja. Poseban doprinos rada jest pokušaj utvrđivanja mogućega autorstva rukopisa B7 na temelju usporedbe jezičnih obilježja s postojećim odrednicama jezične koncepcije Šime Starčevića. Usto, razmatranjem jezičnih i izvanjezičnih pokazatelja nastoji se odrediti i vremenski okvir nastanka rukopisa. Time će se sa sigurnošću rukopis moći pripisati Šimi Starčeviću te smjestiti u kontekst njegova stvaralaštva. Rezultati istraživanja pridonose boljemu razumijevanju Starčevićeva jezikoslovnoga djelovanja, ali i širemu poznavanju hrvatske povijesnojezične baštine 19. stoljeća te uloge rukopisnih izvora, napose vjerskih tekstova, u proučavanju razvoja hrvatskoga književnog jezika.

3. Rukopis *Gercsko Odcipljenje*

3.1. Slovopisna obilježja

Slovopisna problematika obilježila je 19. stoljeće, kada supostoje dva stabilna slovopisa: dalmatinski na hrvatskim južnim područjima i Gajev, koji se afirmirao tridesetih godina 19. stoljeća.[13] Šime Starčević kategorički je odbacivao Gajeve slovopisne prijedloge te se zauzimao za revidirani slavonski slovopis, po kojemu je Starčević postao prepoznatljiv i od kojega nije odustajao do kraja svojega dje-

[13] Usp. Brešan Ančić, Tanja, *O jeziku u Kraljevini Dalmaciji*, Filozofski Fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2022., 43.

lovanja[14], o čemu svjedoče i izdanja u riječkoj tiskari Karletzky iz 1849. i 1855.[15], dakle u završnoj fazi njegova djelovanja. Starčevićev je slovopis zabilježen u rukopisu *Gercsko Odcipljenje*, a prikazan je u *Tablici 2*, što čvrsto upućuje na to da je upravo Starčević pisac toga rukopisa. Stoga je važno naglasiti da se u rukopisu također pojavljuje slijed grafema <*t*> i <*j*>: *pru**tj**e*, *Kers**tj**anim*, *Kers**tj**anstvo*, *prikra**tj**enoga*, *odpus**tj**enje*, *opros**tj**enje*, *pohlepnos**tj**u*, *odvra**tj**anje* te <*d*> i <*j*>: *me**dj**utim*, *me**dj**ash*, *me**dj**usobno*, *me**dj**e*, *potver**dj**ednja*, *re**dj**eni*, *izva**dj**ene*, *re**dj**enjah*, *uvri**dj**en*, *izha**dj**anja*, *ra**dj**a*, *ro**dj**en*. No, iz Starčevićeve je rukopisne gramatike jasno da ih ne izgovara sliveno kao /ć/ i /đ/, nego kao slijed fonema /t/ + /j/ odnosno /d/ + /j/, što znači da Starčević ne provodi sekundarnu jotaciju, ali i, još važnije, da ih ne možemo promatrati kao dvoslove.[16]

Tablica 2. Slovopisni sustav u rukopisu *Gercsko Odcipljenje*

fonem	/c/	/č/	/ć/	//	//	/Ĺ/	/ń/	/s/	/š/	/z/	/ž/
grafem	<c>	<cs>	<ch>	–	<gj>	<lj>	<nj>	<s>	<sh>	<z>	<x>

Razmotrivši odraz jata, u rukopisu je dosljedno zabilježen ikavski[17] odraz: *Odc**i**pljenje*, *r**i**ke* (= *rijeke*), *posl**i**dnjim*, *posl**i**dnjega*, *vr**i**me*, *n**i**ki*, *Pravov**i**rstva*, *razt**i**rashe*, *izpr**i**d*, *okr**i**che*, *N**i**macskoga*, *pr**i**ko*, *pod**i**ljena*, *d**i**liti*, *odn**i**li*, *r**i**csi*, *v**i**ruju*, *sm**i**ha*, *pr**i**kore*, *ispov**i**de*, *gd**i***, *krivov**i**rstvo*, *izpovid**i**she*, *sl**i**deshim*, *nadt**i**canje*, *zapov**i**d*, *ovd**i***, *ond**i***, *pol**i**csiti*, *pr**i**varom*, *nam**i**stnik*, *sv**i**doci*, *razc**i**pljenje*, *zal**i**cseno*, *popr**i**ko*, *zaht**i**vanje*, *podn**i**ti*, *licum**i**rstvo*, *sl**i**ditelji*, *zasl**i**pljenja*, *zapl**i**sti*, *m**i**sec*, *pr**i**stolje*, *zapr**i**ke*, *prot**i**ran*, *St**i**pan*, *sv**i**t*, *m**i**sto*, *uvr**i**djen*, *v**i**ncsanja*, *razd**i**ljenje*, *potr**i**bovanjem*, *sl**i**dila*, *pr**i**d*, *vid**i**li*, *sl**i**pochu*, *p**i**vati*, *pr**i**korom*, *dv**i***, *kr**i**posti*, *krivov**i**rci*, *v**i**ka* (= *vijeka*), *sv**i**tovnji*, *os**i**tio*, *zapov**i**di*, *pr**i**d*, *odc**i**piti*, *sr**i**chom*, *licum**i**r*, *zaht**i**vanje*, *potr**i**bovanje*, *nat**i**ra*, *s**i**diashe*, *izpov**i**danje*, *b**i**snom*, *v**i**rovanju*, *napr**i**dovashe*, *pripov**i**dati*. To je još jedna slovopisna smjernica koja navodi na to da je Šime Starčević pisac rukopisa *Gercsko Odcipljenje*. Naime,

[14] O Starčevićevu slovopisnom sustavu u kontekstu slovopisnih previranja tijekom 19. stoljeća više u: Božanić, Petra, nav. dj., 62–73.

[15] Usp. Holjevac, Sanja, *Hrvatski jezik u izdanjima riječke tiskare Karletzky*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2024., 155.

[16] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 69–70.

[17] Iznimno se ekavski odraz pojavljuje u obliku *ukorenila*, što je očekivano s obzirom na nejasno podrijetlo osnove riječi. Točnije nije sasvim sigurno radi li se o *e* – *korenъ* ili jatu – *korênъ*, stoga često dolazi do različitih ostvaraja: *koren*, *korin* i *korijen* (usp. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 5, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1898. – 1903., 327).

Starčević od samih početaka nije podržao Gajevo *ě* za sve oblike jata smatrajući da je to „najokrutniji" čin prema hrvatskome jeziku, a posebno je oštro kritizirao odluku Bečkoga književnog dogovora o afirmaciji jekavice. Smatrao je da je ikavski govor rasprostranjeniji i književno utemeljeniji od jekavštine, a svoja je promišljanja argumentirano iznosio u člancima *Glasnika dalmatinskoga*.[18] Svoje stajalište o ikavici nikad nije mijenjao, o čemu svjedoče tekstovi iz kasnije faze njegova djelovanja[19], priklonivši se dalmatinskoj ikavskoj struji. Iako Dalmacija od 1849. godine, u želji za jezičnim sjedinjenjem sa Zagrebom, pristaje na Gajev slovopis, ikavice se teško odriče, pa ikavski refleks jata opstaje tek u djelima pristaša zadarskoga književno-kulturnog kruga sve do kraja 19. stoljeća, posebno u radovima Ante Kuzmanića.[20]

Kada je riječ o slogotvornome *r*, u rukopisu je dosljedno zabilježen slijed *er*: G**er**csko, G**er**kah, sv**er**hu, K**er**stjanim, K**er**stjanstvo, k**er**stiti, c**er**kva, d**er**xavu, p**er**vi, potv**er**djenja, Usk**er**s, uzd**er**xati, v**er**hovnu, izv**er**shenja, tv**er**dokornim, potv**er**diti, naj p**er**voga, zad**er**xaju, sm**er**ti, priv**er**xenici, v**er**hovnom, zav**er**gla, p**er**vinstva, K**er**stjani, nek**er**vavo, p**er**stenje, k**er**stjenje, potv**er**dio, S**er**pnja, tv**er**doglavom, m**er**zenje, c**er**kovno, obam**er**lo, G**er**gur, t**er**pezi, b**er**zo. Budući da je Šime Starčević na početku svojega jezikoslovnog djelovanja slogotvorno *r* bilježio slijedom *ar*, a nakon 1832. godine, sve do kraja svojega djelovanja[21], bilježi ga slijedom *er*, može se ustvrditi da je rukopis *Gercsko Odcipljenje* nastao nakon 1832.[22]

3.2. Pravopisna obilježja

Tijekom 19. stoljeća prevladavao je morfonološki pravopis, što se ogleda u tome da pisci nisu provodili jednačenja po zvučnosti i jednačenja po tvorbenome mjestu, a rijetko je zabilježeno i

[18] Usp. *Glasnik dalmatinski* (1850.), 2/44 – 31. svibnja, 2/46 –7. lipnja, 2/48 – 14. lipnja.

[19] Usp. Holjevac, Sanja, nav. dj., 185.

[20] Usp. Tomelić Ćurlin, Marijana; Brešan Ančić, Tanja, The language of Ante Kuzmanić in the context of linguistic concepts of that time, *Mislima i pogledima s harnošću Mati Ujeviću* (2023.), 447–448; Tomelić Ćurlin, Marijana; Brešan Ančić, Tanja, Prinos proučavanju jezika Ante Kuzmanića. *Priručnik za primaljstvo – Ričnik likarskoga nazivlja i narodnih ričih*, *Croatica et Slavica Iadertina* 21 (2025.) 2, 459.

[21] Usp. Holjevac, Sanja, nav. dj., 150.

[22] Usp. O slogotvornome *r* u Šime Starčevića više u: Božanić, Petra, nav. dj., 73–75.

ispadanje zatvornika[23], što je potkraj stoljeća vodilo do žestokih prijepora predstavljajući „opredjeljenje između etimologije, koju su zagovarali pristaše zagrebačke škole, i eufonije, koju su proklamirali vukovci"[24]. U rukopisu *Gercsko Odcipljenje* prevladava morfološko načelo pisanja: *o**bch**inskoga*, *ra**zt**irashe*, *i**zp**rid*, *neznabo**xc**e*, *i**zsh**ibao*, *Carigra**ds**koga*, *ra**zt**exe*, *i**zp**isanje*, *o**dp**ravljeni*, *i**zh**odi*, *o**tc**a*, *uve**ds**ti*, *i**zp**ovide*, *o**bch**enje*, *po**ds**tupio*, *o**ds**udili*, *i**zp**ovidishe*, *po**dp**isahe*, *u**zt**egnuti*, *slu**xk**inja*, *na**dt**icanje*, *i**zt**egnutim*, *po**dp**uno*, *o**dk**rivene*, *nami**st**nik*, *ra**zc**ipljenje*, *ra**zsh**iritelja*, *i**zp**raznila*, *o**dk**azano*, *o**ds**udu*, *o**dp**ustjenje*, *u**zp**rotivio*, *u**zp**omena*, *po**dp**uno*, *ra**zsh**irenu*, *o**dk**riti*, *posli**dk**u*, *o**dk**inu*, *o**bk**oljen*, *o**ds**udio*, *su**dc**e*, *napri**dk**a*, *o**dp**ao*, *izve**ds**ti*, *po**dp**ishe*, *i**zp**ovidanje*, *o**dp**rvo*, *Mle**tcs**ane*, *propa**ds**ti*, *ra**zp**isano*. Uočen je i manji broj primjera fonološkoga načina pisanja: *te**shk**o, i**st**oka*, *xeni**db**e, bezakonitost*, *hi**mb**ena*, *proklestvo*, *mno**sht**vu*, *sti**sk**u*, *z**b**ogu*. Međutim, to je uobičajeno jer su nejednake uporabe morfonološkoga i fonološkoga načela pisanja uočljive tijekom cijelog 19. stoljeća.[25] U djelima Šime Starčevića također je dominantan morfološki pravopis uz određene utjecaje fonološkoga pravopisnog načela[26], što iznova upućuje na Starčevićevo autorstvo rukopisa *Gercsko Odcipljenje*.

Sagleda li se pisanje glasa *h*, u rukopisu je dosljedno zabilježen u svim pozicijam:

- na početku: ***H**omus*, ***H**ierarke*, ***H**adrian II.*, ***h**ip*, ***h**imbena*, ***h**otili*, ***h**otiashe*, ***h**ulishe*, ***H**umbertu*, ***h**otio*, ***H**avelbergu*, ***h**otili*
- u središtu[27]: *i**zh**odi*, *du**h**ovnici*, *smi**h**a*, *za**h**tivanje*, *za**h**valnost*, *za**h**vali*, *za**h**tivanju*, *stra**h**ovito*, *za**h**valio*, *po**h**lepnost*, *o**h**ola*,

[23] Usp. Horvat, Marijana; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, Jezik hrvatskih znanstvenih tekstova u 19. stoljeću, *Povijest hrvatskoga jezika* 4 (2015.) 320, Rezo, Vladimir, Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova u 19. stoljeću, *Povijest hrvatskoga jezika* 4 (2015.) 377, Rišner, Vlasta, Jezik hrvatskih novina i časopisa u 19. stoljeću, *Povijest hrvatskoga jezika* 4 (2015.) 273, Vulić, Sanja; Laco, Gordana, Jezik hrvatskih književnih djela u 19. stoljeću, *Povijest hrvatskoga jezika* 4 (2015.) 188.

[24] Usp. Brešan Ančić, Tanja, nav. dj., 60.

[25] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, *Od postelje do kreveta. Jezik hrvatske književnosti 19. stoljeća*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2023., 78.

[26] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 70; Holjevac, Sanja, nav. dj., 162, Božanić, Petra, nav. dj., 80.

[27] Imenice s *arh*(*i*) poput *patrijarh*, *eparh*, *hijerarh*, *arhibiskup* u rukopisu su zapisane s *ark*(*i*): *patrijarka*, *eparka*, *hierarka*, *arkibiskup*. Ti se oblici nalaze u starijih pisaca i rječnicima, primjerice *patrijarka* u Mikalje, Della Belle, Belostenca, Stullija, Kačića, Hektorovića, Gučetića, Divkovića, Relkovića (usp. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 5, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1924. – 1927., 704–705).

*po**h**lepan*, *po**h**lepnostju*, *o**h**olost*, *o**h**olosti*, *u**h**ititi*, *sver**h**u*, *iz**h**adjanja*, *uda**h**njivashe*, *Du**h**ovnishtva*, *za**h**tivanju*, *na**h**odiashe*, *Mu**h**amed*, *Mu**h**amedov*, *Muhamedovci*

- – na dočetku: *odma**h**, Du**h**, kru**h***, u genitivu množine imenica: *od Gerka**h***, *izpisanje obchinskih Sabora**h***, *pravdanje Gercskih obratitelja**h** iliti ucsitelja**h***, *sa 106 pitanja**h***, *u sakupljenju Biskupa**h***, *misto oniziuh Biskupa**h***, *od Duhovnika**h***, *od zabranjenja xenidbe Misnika**h***, *od onih Pisama**h***, *kroz deset godina**h***, *biashe sakupljenih samo 18 Biskupa**h***, *s' nacsinom od poslanika**h***, *u obziru raznih stvari**h***, *od sedam Sabora**h** izrecsenih istina**h***, *gledanje Gerka**h***, *ostalih Patriarskih Cerkava**h***, *od trideset dana**h***, *od starih Arsacida**h***, *kod poslanika**h***, *sakupljenje Biskupa**h***, *sabor glumaca**h***, *misec dana**h***, *pet godina**h***, *rodiaka**h**, ucsenih muxeva**h***, *kod Rimljana**h***, *serxechi se svetobicsaja**h** Latinskih*, *od Turaka**h***, *polak Gercskih svetobicsaja**h***, *od pervanjih ukora**h***, *od poklisara**h** Papinih*, *od Normana**h**, i od Krixara**h***, *zahtivanje Rimskih poklisara**h***, *ucsenih Gerka**h***, *s' uzderxenjem Gercskih obicsaja**h***, *u virovanju Gerka**h**, i Latina**h***, *pristolje svojih Sultana**h***

Dakle, glas *h* zabilježen je u riječima u kojima postanak nije vidljiv na sinkronijskoj razini (npr. *duh*, *hotiti*, *kruh*, *smih*), a potvrđen je i u skupini *hv*: *zahvalnost*, *zahvali*, *zahvalio*. Bilježenje je glasa *h* u svim pozicijama u riječi karakteristično za Šimu Starčevića, a povrh svega kada je riječ o dosljednome bilježenju dočetnoga *h* u genitivu množine imenica.[28] Valja spomenuti da se genitivni *-h* učestalo javlja u književnome jeziku sve do sredine druge polovine 19. stoljeća[29], a u periodici i administrativnim tekstovima zadržao se sve do 70-ih godina 19. stoljeća[30]. Stoga i u pitanju bilježenja glasa *h*, poglavito dočetnoga *-h* u genitivu množine imenica, potvrđuje se da je Šime Starčević pisac rukopisa *Gercsko Odcipljenje*.

Do šezdesetih godina 19. stoljeća glas *j* uglavnom se nije bilježio između otvornika[31], a u gramatikama do druge polovine 19. stoljeća međuotvorničko *j* evidentirano je kao jedan od načina dokidanja zijeva ili hijata[32]. U Šime Starčevića zijev je zabilježen u otvorni-

[28] Usp. Holjevac, Sanja, nav. dj., 210–211; Božanić, Petra, nav. dj., 80–81.

[29] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 103–107; Holjevac, Sanja, nav. dj., 203–214.

[30] Usp. Rišner, Vlasta, nav. dj., 274; Brešan Ančić, Tanja, nav. dj., 77.

[31] Usp. Vulić, Sanja; Laco, Gordana, nav. dj., 194.

[32] Usp. Brešan Ančić, nav. dj., 57.

čkim skupovima *ia*, *ie*, *ii* te *iu*,[33] a tako je zamijećeno i u rukopisu *Gercsko Odcipljenje*:

- *ia*: *Il**ia***, *Metod**ia***, *Ignac**ia,** Eugen**ia**, Anton**ia***, *Teodos**ia***, *pr**ia**telj*
- *ie*: *posl**ie***, *dob**ie***, *Polon**ie**, Ost**ie**, Biskup**ie**, Antiok**ie***, *Sir**ie**, Az**ie***, *drugojacs**ie***, *naj posl**ie***, *slobodn**ie***, *marljiv**i*** , *pob**ie***, *Sof**ie***, *Nikomed**ie***, *zb**ie**nome*, *odb**ie**nje*
- *ii*: *Zakar**ii***, *Ital**ii***, *Bulgar**ii***, *Bistrin**ii***, *Kalabr**ii***
- *iu*: *Bulgar**iu***, *br**iu***, *Ignac**iu***, *sv**iu**h*, *Box**iu***, *Biskup**iu***, *Georg**iu***.

Kada je riječ o sastavljenome i nesastavljenome pisanju, u pisanju priloga, (priložnih) čestica, prijedloga i složenih zamjenica u rukopisu je vidljiva ustaljena norma jer je većina tih riječi zapisana sastavljeno: *nadaleko*, *zazbilja*, *iznovice*, *međutim*, *udilj*, *uprav*, *zaisto*, *namisto*, *napervo*, *usuprot*, *zbogu*, *kakonoti*, *nishtanemanje*, *kojekakve*, premda su potvrđeni i primjeri nesastavljenoga pisanja: *do sada*, *u ostalom*, *medju to*, *sa svim*, *za tim*. Nesastavljeno su zapisani i neki složeni veznici: *u koliko*, *u toliko*, *i pak*. Niječnica se od glagola u rukopisu uglavnom piše nesastavljeno: ***ni** je*, ***ni** su*, ***ne** imadiashe*, ***ne** biashe/bishe*, ***ne** mogoshe*, ***ne** hotishe*, ***ne** pustishe se*, ***ne** che*, ***ne** odrishi*, ***ne** potverdi*, ***ne** pozove,* ***ne** gledajuch*, ***ne** znadoshe*, ***ne** razlucsujuch*, ***ne** znadiashe*, ***ne** ima/imaju*, ***ne** xelechi*, ***ne** udushishe*, ***ne** bi*, ***ne** hotiashe*. Međutim, ovjeren je i jedan primjer sastavljenoga pisanja: ***ne**hotiashe*. Ipak, s obzirom na brojnost primjera pisanja niječne čestice nesastavljeno od glagola, moglo bi se reći da je u rukopisu zabilježena dosljedna norma u tom slučaju. To je važno istaknuti jer Šime Starčević u svojim gramatikama također uglavnom dosljedno bilježi nesastavljeno pisanje negacijskih glagola, što je u suprotnosti s onodobnim gramatičarima[34], ali i pisanoga diskursa toga doba jer se nesastavljeno pisanje niječnih glagola učvršćuje tek krajem 19. stoljeća vukovskom normom.[35] S druge strane, u rukopisu niječnica je dosljedno zapisana sastavljeno s imenskom riječi: ***ne**pravi*, ***ne**dobro* (*stanje*), ***ne**utemeljene*, ***ne**bojazljivosti*, ***ne**zakonita*, ***ne**zadovoljni*, ***ne**kervavo* (*posvetilishte*), ***ne**znanje*, ***ne**valjano* (*misnishtvo*), ***ne**ukvasan*, ***ne**istinita*, što je također u skladu sa Starčevićevim zapisima.[36] Superlativni prefiks *naj-* u velikoj je mjeri zabilježen nesastavljeno od riječi: ***naj** stariim*, ***naj** pervoga*,

[33] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 84.

[34] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 85.

[35] Usp. Horvat, Marijana; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica nav. dj., 321; Rezo, Vladimir, nav. dj., 370; Rišner, Vlasta, nav. dj., 273; Vulić, Sanja; Laco, Gordana, nav. dj., 195; Brešan Ančić, nav. dj., 48–49.

[36] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 85.

naj *manje*, ***naj*** *poslie*, no dvostrukost se pojavljuje u pisanju ***naj*** *pervo*, odnosno ***naj****pervo*. Zanimljivo je što je nesastavljeno pisanje predmetka *naj* karakteristično za kajkavske pisce te se rijetko viđa u štokavskih pisaca, a Šime Starčević jedan je od rijetkih štokavaca koji na taj način dosljedno bilježi predmetak *naj*.[37]

Upitna je čestica *li* uz popratni glagol povezana spojnicom: *je-li*. Takav je način zapisivanja zabilježen i u Šime Starčevića.[38]

Prijedlozi *s* i *k* u inačici bez otvornika (*sa*, *ka*) u rukopisu su dosljedno zapisani s izostavnikom:

- prijedlog *s*: ***s'*** *Bulgarskim*, ***s'*** *darovim*, ***s'*** *pismim,* ***s'*** *tilom,* ***s'*** *Ignaciom*, ***s'*** *nacsinom,* ***s'*** *odgovaranjem*, ***s'*** *nikim*, ***s'*** *Gergurom*, ***s'*** *privarom,* ***s'*** *opetovanjem*, ***s'*** *kojima,* ***s'*** *jedne*, ***s'*** *ricsima,* ***s'*** *lukavstvom*, ***s'*** *razlogom,* ***s'*** *onim*, ***s'*** *njim*, ***s'*** *velikom*, ***s'*** *Fociom,* ***s'*** *druge*, ***s'*** *protivne*, ***s'*** *istim*, ***s'*** *verhovnom* , ***s'*** *ucsenim*, ***s'*** *kojima*, ***s'*** *ovim*, ***s'*** *tolikom* , ***s'*** *Bruciom*, ***s'*** *prikorom* , ***s'*** *poklisarim*, ***s'*** *Humbertom*, ***s'*** *jakim* , ***s'*** *duhovnom* , ***s'*** *Paskalom* , ***s'*** *bivshim*, ***s'*** *uzderxenjem* , ***s'*** *prisegom*
- prijedlog *k*: ***k'*** *Papi Nikoli I.,* ***k'*** *ovima,* ***k'*** *njima*, ***k'*** *Nikoli Papi,* ***k'*** *obicajim* , ***k'*** *Cesaru* , ***k'*** *njemu*, ***k'*** *Papi*, ***k'*** *onomu*.

To opetovano upućuje na Starčevića, koji je u *Novoj ricsoslovici iliricskoj* (1812.) ponudio pravila pisanja prijedloga *s* i *k* s izostavnicima kada se ne pišu s otvornikom.[39]

3.2. Gramatička obilježja

Fonološka obilježja

Kada je riječ o fonološkim obilježjima, vidljivo je da je vokalizacija glagolskoga pridjeva radnog u muškome rodu sustavno provedena: *bio*, *podstupio*, *oduprio*, *svergao*, *hotio*, *zastidio*, *osnovao*, *pustio*, *radio*, *pocseo*, *poslao*, *dobio*, *vojevao*, *odrekao*, *derxao*, *mogao*, *postavio*. Starčević je u uporabi dosljedno bilježio vokalizaciju u slučaju glagolskih pridjeva radnih muškoga roda u jednini iako je u svojim gramatikama dopuštao i nevokalizirane oblike.[40] Odraz poluglasa u tekstovima 19. stoljeća može se promatrati u čuvanju oblika pridjevske zamjenice *vas* (**ѡьсъ*) te bilježenju priloga *vazda*

[37] Usp. Štebih Golub, Barbara, Kajkavski književni hrvatski jezik u 19. stoljeću, *Povijest hrvatskoga jezika* 4 (2015.) 139; Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 112; Božanić, Petra, nav. dj., 86.

[38] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 85.

[39] Usp. Starčević, Šime, *Nova ricsoslovica iliricska*, Trst, 1812., 30, 74.

[40] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 88.

(**vьsьgda*), u kojima je došlo do vokalizacije poluglasa u fonem *a* te u kojima se ogleda ukorijenjenost u hrvatskoj štokavskoj književnojezičnoj tradiciji.[41] *Vas* i *vazda* potvrđeni su podjednako u rukopisu i Starčevićevu[42] diskursu. Premda je sibilarizacija u rukopisu uglavnom dosljedno provedena: *prilici*, *poslanici*, *misnici*, *svidoci*, *poslanici*, *dilnici*, *dasci*, *razlozim*, *stanovnicim*, *nauci*, *glasnici*, *Gerci*, *Turci*, također su ovjereni malobrojni primjeri u kojima se ta promjena ne provodi: *zaslugi*, *odluki*. Starčević je uz manje otklone također gotovo dosljedno provodio sibilarizaciju, a nestabilnost je oko neprovođenja te glasovne promjene uobičajena za tekstove 19. stoljeća.[43] Budući da u rukopisu prevladava morfonološko pravopisno načelo, jasno je da se ne provodi jednačenje po zvučnosti te da rijetko dolazi do ispadanja glasova, što odgovara obilježjima Starčevićeva jezika.[44]

Morfološka obilježja

Razmotre li se morfološka obilježja imenica, iako je potvrđen primjer duge množine s novoštokavskim infiksom *-ov-*: *darove*, češće se pojavljuje kratka množina: *glase*, *cari*, *trudi*, *otci*. Imenica *glad* nalazi se u muškome rodu *a*-vrste: *teshki glad*, što je odlika tekstova 19. stoljeća, a potvrđena je i u Starčevićevoj uporabi.[45] Kao što je oprimjereno u dijelu o pravopisnim obilježjima, u genitivu množine imenica dosljedno se pojavljuje dočetni *-h*. Padežni su nastavci za dativ, lokativ i instrumental množine imenica *a*-sklonidbe sinkretizirani nastavkom *-im*: *sve shto je Focio pisao* (…) *ostalim Biskup**im***, *novim biskup**im*** *izrucsio*, *bishe Saracen**im*** *podloxni*, *suprot jednovoljc**im*** i *kipoborc**im***, *pusti* (…) *Misnic**im***, *i Kalugjer**im***, *k' obicsajim Gercsk**im***, *Biskup**im*** *dopuschaju*, *suprot poglavar**im***, *da se Krixar**im*** *pomoch ne bi davala*, *suprot Turc**im***, *na pomoch Gerc**im***, *u ovima pism**im***, *u slidechim siden**jim***, *pri poslanic**im***, *med Kerstjan**im***, *sa svojim pomochnic**im***, *s' Bulgarskim naucsitelj**im***, *s' darov**im***, *s' pism**im***, *s' privarom zadobivenim podpis**im***, *s' poslanic**im***, *s' jakim razloz**im***, *prid svima stanovnic**im***, *s' doshavshim Papinskim poklisar**im***, *med Gerc**im*** *i Latin**im***. Izuzetno, pronađen je jedan primjer s nastavkom *-ima*: *s' rics**ima***. U Starčevića je uglavnom potvrđen

[41] Vulić, Sanja; Laco, Gordana, nav. dj., 197.

[42] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 89.

[43] Usp. Vulić, Sanja; Laco, Gordana, nav. dj., 198.; Božanić, Petra, nav. dj., 90.

[44] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 89.

[45] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 139.; Starčević, Šime, nav. dj., 82: *umro je od glada*.

upravo nastavak *-im*.[46] Za imenice *i*-sklonidbe u rukopisu je također potvrđen nastavak *-im*: *u Boxanstvenim stvar**im***. U imenica *e*-sklonidbe u instrumentalu množine javlja se nastavak *-am*: *poslidnjim stran**am***. No, s obzirom na omanji broj potvrda u rukopisu za *e*-sklonidbu i *i*-sklonidbu, ne mogu se izvoditi sustavniji zaključci kao u slučaju *a*-sklonidbe.

U rukopisu su zabilježeni oblici zamjenica s nastavkom *-iuh* uz dodatak paragoge *zi*: *oni**ziuh***, *ovi**ziuh,*** *koji**ziuh***. U svojim je gramatikama Starčević dopuštao takve množinske zamjeničke oblike,[47] stoga nije čudno što ih nalazimo u rukopisu. U akuzativu je množine lične osobne zamjenice *oni* u rukopisu upotrijebljen oblik *nje*. U svojoj rukopisnoj gramatici Starčević normira oblike *nje* i *ih*.[48] Za genitivni oblik upitne i odnosne zamjenice što u rukopisu dosljedno je upotrijebljen oblik *csesa*, koji Starčević normira u svojoj rukopisnoj gramatici.[49] Kada je riječ o upitnoj i odnosnoj zamjenici *koji*, za nominativ jednine naveden je oblik *koj*, a za nominativ množine *koji*:

- nominativ jedinine: *Vladatelju Bulgarskom,* ***koj***, *Zakonitoga Patrarke,* ***koj***, *Patriarke od Antiokie,* ***koj*** *istom bishe*, *Focio,* ***koj***, *Bazilio,* ***koj***, *Arkibiskupa Bulgarskoga,* ***koj***, *Ivan VIII.,* ***koj***, *po smerti Ignacia,* ***koj***, *Eparku od Cesaree,* ***koj***, *suprot onomu,* ***koj***, *za Stipana,* ***koj***, *Sisinio,* ***koj***, *dan, u* ***koj***, *Patriarki Antiokenskom,* ***koj***, *Biskupu od Rusine,* ***koj***, *csoviku,* ***koj***, ***koj*** *je hotio*, *Mikaela Cerdaria,* ***koj***, *Saborom*, ***koj***
- nominativ množine: *Bulgari, narod Slavjanski,* ***koji***, ***koji*** *ne bishe doshli*, *poklisare,* ***koji*** *su*, *onima,* ***koji*** *su*, *oni,* ***koji*** *su*, *Biskupi,* ***koji***, *svidoci,* ***koji***, *kod poslanikah,* ***koji***, *kod Biskupah,* ***koji***, *sve one,* ***koji***, *suprot onima,* ***koji***, *Gerci,* ***koji***, ***koji*** *su spadali*, ***koji*** *uzdisahu*.

Upravo Starčević u svojim gramatikama čini razliku između jedinskoga i množinskoga oblika zamjenice *koji* kako bi izbjegao gramatičku istoobličnost.[50] Vrijedi spomenuti da Starčević u svojim gramatikama[51] piše zamjenicu i negaciju sastavljeno u skupini koju čine prijedlog i neodređena zamjenica koja počinje negacijom *ni*, a isto je zabilježeno i u rukopisu: *u nicsemu*.

[46] Božanić, Petra, nav. dj., 130.
[47] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 178, 182.
[48] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 172.
[49] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 186.
[50] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 82.
[51] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 191.

Analiza glagolskih oblika otkrila je da je rukopis napisan uprabom aorista: *postade*, *raztirashe, dade*, *predade*, *uze, primivshi*, *pozva*, *zabavishe se*, *izpovidishe*, *podpisashe*, *rekoshe*, *ne pustishe se, upitashe*, *izrekoshe*, imperfekta: *nastojashe, derxashe, tersiashe, svidocsishe*, *zvashe, znadoshe*, *sidishe* i pluskvamperfekta: *biashe pustio*, *biashe ucsinio*, *biashe izshibao*, što je karakterističnо za Starčevićev pripovjedni diskurs, no i za tekstove 19. stoljeća u cjelini, premda već tijekom 18. stoljeća slabi uporaba aorista i imperfekta, koji su zamijenjeni perfektom.[52] U rukopisu se pojavljuju nepravilni imperfektni oblici: *moradiashe*, *imadiashe*, *znadiashe*, *izvodiashe*, *nahodiashe*, *sidiashe* uz one očekivane poput *mogashe* ili *sidishe*. Riječ je o tome da su nepravilni imperfektni oblici koji su ovjereni u rukopisu svojstveni upravo jeziku Šime Starčevića, što dodatno potvrđuje polazište da je on pisac rukopisa *Gercsko Odcipljenje*.[53]

Sintaktička obilježja

Vezano za sintaktička obilježja, u rukopisu je zabilježen velik broj infinitiva kao dopune glagolima, primjerice, ***htjeti***: *ne hotishe se podpisati*, *hotiashe imati*; ***moći***: *moxe nazvati*, *mogu ufati*, *mogu uzeti*, *ne mogoshe dojti*, *mogao derxati*; ***morati***: *morao traxiti*, *moradiashe vratiti se*, *moradiashe dati*, *moradishe pisati*; ***imati***: *imadiashe postupati*, *imali spadati*, *imaju uzeti*, *imadiahu ucsiniti*; ***pustiti***: *biashe pustio tumacsiti*, *pusti kerstiti*, *pustio ubiti*, *ne pustishe se ganuti*, *pusti pripovidati*; ***znati***: *ne znadiashe govoriti*, željeti: *xele osloboditi*. Infinitiv se često upotrebljavao u djelima 19. stoljeća kao dopuna navedenim glagolima,[54] a konstrukcija *modalni glagol* + *infinitiv* uobičajena sve do početka 19. stoljeća, kada biva zamijenjena najčešće indikativom.[55] Također, rukopisu je ovjerena česta upotreba sveze *za* + *infinitiv*: *za dopustiti*, *za uzderxati*, *za uvedsti*, *za udariti*, *za mochi*, *za utaloxiti*, *za utechi*, *za natirati*, *za povratiti*, *za pomiriti*, *za izvedsti*. Iako tijekom 19. stoljeća polako opada učestalost uporabe te konstrukcije,[56] u Starčevića je ona uredno potvrđena.[57] U namjernome se značenju u rukopisu pojavljuje i sveza *za da* + *prezent*: *pustio je ovoga poslidnjega zatvoriti,* ***za da*** *pod*

[52] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj.; Brešan Ančić, Tanja, nav. dj., 151.

[53] Usp. Tafra, Branka, *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*, Matica hrvatska, Zagreb, 1993., 123; Božanić, Petra, nav. dj., 240.

[54] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj. 209.

[55] Usp. Brešan Ančić, Tanja, nav. dj., 168–169.

[56] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 211.

[57] Usp. Božanić, Petra, nav. dj., 268.

zatvorom ***potrese*** *pisma*; *Kralj Mikael* (…) *godine 865 k' Papi Nikoli I. sa 106 Pitanjah okriche,* ***za da dobie*** *jedan istiniti, i stalni nauk*. Kao dopuna glagolu *raditi* zamijećena je sveza *o* + *lokativ*: *pocseo je godin 1112* ***raditi o miru***, *koj je jako vruche* ***o pomirenju radio***, *one biskupe, koji su* ***o sjedinjenju radili***, a kao dopuna glagolu *vratiti se* pojavljuje se konstrukcija *iz* + *genitiv*: *bishe se* ***vratio iz istoka***. U rukopisu javlja se konstrukcija *od* + *genitiv* uz glagole govorenja i srodnih značenja: ***govorashe*** *uprav* ***od Duhovnikah***, što je potvrđeno kao dio Starčevićeva diskursa.[58] U većine hrvatskih pisaca 19. stoljeća zanaglasnica *je* nije izostavljena,[59] a u skladu je s tom normom i rukopis *Gercsko Odcipljenje*: *zato sudilo se* ***je***, *sve shto se* ***je*** *on podstupio csiniti, da se* ***je*** *sada obrachenje svershilo, shto se* ***je*** *Rim od ovoga vladanja odcipio, kako se* ***je*** *iz pocsetka zaverglo razcipljenje, tako da se* ***je*** *jedno Papinsko Poklisarstvo imalo obsvidocsiti*.

Nadalje, u rukopisu prevladavaju pasivne konstrukcije koje se javljaju s:

- glagolskim pridjevom trpnim: *pervi ucsitelji priko medje* ***odpravljeni***, *iznovice* ***podiljena bishe***, *izmishljena zakljucsenja* (…) ***bila ucsinjena***, ***biashe recseno*** *sve ono, shto je Focio pisao Patriarki, sabor, u kojem* ***biashe saxgano*** *ono pismo Fociovo, Focio* ***biashe*** *iznovice* ***proklet***, *obechanje* ***ucsinjeno***, *misnik Ilia* ***poslan*** *namisto Teodosia,* ***bishe*** *Saracenim* ***podloxni***, ***biashe sakupljenih*** *samo 18 Biskupah,* ***biashe prokleta*** *sva krivovirstva,* ***bishe*** *opet* ***primljeni*** *u Cerkvu, misnici* (…) ***postavljeni*** *u pokoru,* ***biashe*** *u proklestvo* ***postavljeni***, ***bishe upitani*** *svidoci, ovako* ***bishe*** *Razcipljenje* ***zalicseno***
- konstrukcijom *od* + *genitiv*: ***biashe od Gerkah zarobljena***, ***bili su*** *onda* ***od Pape*** (…) ***poslani***, *potverdjenja* ***od njih ucsinjena***, *zabavishe se s' nacsinom* ***od poslanikah prikazanim***, ***od Metodia***, *ali* ***od Ignacia redjeni*** *Biskupi, oni, koji* ***bishe od njega zavedeni***, ***biashe od Cesara*** *misec danah u zatvoru* ***derxan***

Česta je uporaba prijedloga *kroz* u značenju apstraktnoga sredstva i vremena konstrukcijom *kroz* + *akuzativ*: *svoga brata navede u Kerstjanstvo, koje si on isti* ***kroz zarobljenoga Gercskoga Kalugjera*** *jurve biashe pustio tumacsiti, govorashe uprav od Duhovnikah Latinskih, a* ***kroza nje*** *i od sve Cerkve Zapadne, onih Pisamah, koja su* ***kroz ondashnja pravdanja, i pregovaranja*** *izishla, s' odgovaranjem* ***kroz ricsi iz Pisma***, *da se je sada* ***kroz ovu istu Cerkvu*** *Bulgarsko obrachenje svershilo, buduch da je Focio* ***kroz deset godi-***

[58] Usp. Holjevac, Sanja, nav. dj., 238; Božanić, Petra, nav. dj., 264.

[59] Usp. Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 211.

nah *svoga vladanja mnoge Biskupie bio novim Biskupim izrucsio*. Takva je upotreba prijedloga *kroz* tijekom 19. stoljeća zabilježena u dalmatinskim govorima, a izrazito je frekventna i u njemačkome jeziku.[60] Taj je podatak važno razmotriti jer je Starčević prevodio vjerske tekstove s njemačkoga jezika i uvelike se ugledao na europsku vjeronaučnu literaturu.[61] Upravo učestalost pasivnih konstrukcija i navedena uporaba prijedloga *kroz* upućuje na mogućnost da je rukopis *Gercsko Odcipljenje* nastao kao prijevod ili preradba teksta s njemačkoga jezika. Osvrne li se na sadržaj rukopisa, uočljivo je da se u njemu razlaže o jazu između Istočne i Zapadne Katoličke Crkve, a tu je tematiku Starčević problematizirao u člancima u *Glasniku dalmatinskome* 1850. godine.[62] Upravo u jednome od članaka, naslova *Kako stoje novice iz Bukovice?*, objavljenom u 22. broju drugoga godišta *Glasnika*, 15. ožujka 1850., piše sljedeće:

> „Akoprem sva ova koja u. 8 članah za odgovor Gospodinu –a– sastavismo, jesu za cilu Bukovicu tolike Novice, sa svim tim za pokazati, da kod nas pod istim Velebitom žive, ne meržnja na našu bratju Hervate sliditelje odcipljene Cerkve iztočne, nego čista ljubav istine, kerstjanstva, domovine, naroda, i narodnosti, postaviti ćemo, za ljubav naše Bratje Bukovčanah, slideće dvi Novice, kako se u Beču u Nimačkom Listu *Volsfreund*[63], prikažuju; perva će biti *Stablo slobode*, da bude Bukovica za jedno stablo bogatia, a druga će biti *od vika do vika*, ne bi li Gospodin –a– i za odcipljenu iztočnu Cerkvu štogod spodobnoga u Glasnik postavio."

Dakle, Starčević je planirao za svoje sunarodnjake, pravoslavce iz Bukovice, objaviti dva teksta, uzorom prema onome što se objavljuje u Beču, u njemačkome listu Volksfreund, a zapravo je riječ o katoličkim novinama Österreichischer Volksfreund. Glasnik je bio na meti kritika zbog raspirivanja nesnošljivosti između „Iliraca Nekatolika" i „Hervata Katolika", a Starčević je htio pokazati da nema mjesta „religioznoj meržnji".[64] Druga novica koju je Starčević namjeravao pripremiti, od vika do vika, upućuje na mogućnost da je riječ o povijesnom prikazu ili kronološkom pregledu događaja „za odcipljenu iztočnu Cerkvu", što odgovara sadržaju i strukturi rukopisa Gercsko Odcipljenje. Točnije, u prvome dijelu rukopisa (VI. Cslanak) kronološki se nižu zbivanja uz spomen povijesnih osoba i godina, a u drugome dijelu rukopisa (VII. Cslanak) nastavljaju se

---

60 Usp. Brabec, Ivo, O pogrešnoj upotrebi prijedloga *kroz*, *Jezik* 4 (1955.) 3, 91–92.

61 Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 146, 156.

62 Usp. Bacalja, Robert; Ivon, Katarina; Vrsaljko, Slavica, nav. dj., 138–139.

63 U izvornome tekstu uočen je zatipak: *Volsfreund* > *Volksfreund*.

64 Usp. Bacalja, Robert; Ivon, Katarina; Vrsaljko, Slavica, nav. dj., 138.

iznositi povijesne činjenice, ali i opisivati događanja.[65] U rukopisu prate se događanja od 679. do 1500. godine. S obzirom na to da sačuvani dio rukopisa počinje VI. Cslankom, razvidno je da su njemu prethodila druga poglavlja, dakle od I. do V. Cslanka, a sasvim je izvjesno da se sadržaj rukopisa nastavlja i nakon VII. Cslanka. Prema svemu navednome, Starčević se tematikom raskola Crkve bavio u završnoj fazi svojega djelovanja, što se iščitava iz članaka u Glasniku dalmatinskom. Jedan od tih članaka pokazao da je Starčević nakanio pisati o povijesnome slijedu događaja za „bratju Hervate sliditelje odcipljene Cerkve iztočne" po uzoru na bečke katoličke novine, tj. vjersko-poučnu literaturu na njemačkome jeziku, što objašnjava velik broj pasivnih konstrukcija i uporaba prijedloga kroz u značenju apstraktnoga sredstva. S tim u svezi, jasno je da rukopis Gercsko Odcipljenje odgovara spomenutoj novici od vika do vika, stoga se može s velikom vjerojatnošću datirati u razdoblje oko 1850. godine. U prilog toj tezi pridružuje se i zaključak V. Grahovac-Pražić da je Gercsko Odcipljenje nastajalo „u zadnjim godinama Stačevićeva života" zbog „rukopisa koji je na mjestima jedva čitljiv i neujednačen s puno ispravaka".[66]

S obzirom na red riječi u rečenici, glagoli su u rukopisu većim dijelom zabilježeni na dočetku rečenice:

Bulgari, narod Slavjanski, koji su od godine 679 vas prostor od rike Dnjestra do Dunaja ***podkrivali****, i one ravnice preko Dunaja sve do planine Homus* ***osvojili****…*

… nastojashe vele jako, da i svoga brata navede u Kerstajnstvo, koje si on isti kroz zarobljenoga Gercskoga Kalugjera Konstantina Kifara jurve ***biashe pustio tumacsiti****.*

Ni je se dakle ***csuditi****, da se Kralj Mikaul (i ovo je ime Bogoris na Kerstjenju* ***primio****) godine 865 k' Papi Nikoli I. sa 106 Pitanjah* ***okriche****…*

Iako, pronađene su i potvrde glagola u neutralnome položaju:

U ovom sakupljenju mista oniziuh Biskupah (…) ***sidishe*** *nedostojne glave.*

Josh one iste godine ***postade*** *Samovladatelj Bazilio, koj* ***je****, za* ***uzderxati*** *svoje vlastito xivljenje,* ***pustio ubiti*** *Cara Mikaela, i Focio* ***morasiahe*** *odmah drugi dan* ***dati*** *misto Ignaciu, i* ***potegnuti se*** *u manastir (samostan).*

Prevladavanje glagola na kraju rečenice značajka je upravo Starčevićeva stila, točnije sintaktostilistički postupak njegova

[65] Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 156.

[66] Usp. Grahovac-Pražić, Vesna, nav. dj., 156.

pripovjednog stila, što dodatno potkrepljuje i prethodno potvrđena uporaba aorista, imperfekta i pluskvamperfekta, koja u spoju s inverzijom svjedoči o visokoj stiliziranosti rukopisa *Gercsko Odcipljenje*.[67]

U slučaju sročnoga atributa, u rukopisu je zabilježen veći broj atributa u antepoziciji u odnosu na imenicu, no ne smije se zanemariti ni pojavnost atributa u postpoziciji jer ta pozicija nije rijetkost u jeziku djela 19. stoljeća[68]:

- sročni atribut u antepoziciji: *teshki glas*, *xivo slikovanje*, *Gercski Kalugjer*, *cerkovni Poglavari*, *106 Pitanjah*, *stalni nauk*, *nezakoniti Biskup*, *nepravi Patriarka*, *nedostojne glave*, *izmishljena zakljucsenja*, *prosti misnici*, *Cesarovo Pismo*, *spomenute tuxbe*, *vlastito xivljenje*, *obchinski Sabor*, *zakoniti red*, *novi Cesar*, *Nikolin Nastupitelj*, *cerkovne sluxbe*, *Bizantinska Cerkva*, *sumnjivo nadticanje*, *Zakoniti Biskup*, *Bulgarski poslanici*, *Bulgarsko obracsenje*, *ucseni Teofilakto*, *zazbiljne naredbe*, *Focianske smutnje*, *Patriarska Stolica*, *Gercski priverxenici*, *saborna zakljucsenja*, *himbena zaslipljenja*, *xeljno stanje, tamni Patriarka*, *shtovani Cesar*, *Carigradski Patriarke*, *Latinskom jeziku*, *svetoj misi*, *Rimski Biskup*, *Fociovo znanje*, *stare lude*, *Latinska Cerkva*, *nekervavo posvetilishte*, *sveti Red*, *Turska sila*, *dostojno odvratjenje*, *svitovnji vladatelj*, *sveta vecsera*, *vruchi sliditelji* , *ljubljeni Gerci*, *prosute laxi*, *utaloxene bune*, *nagla smert*, *velika oholost*, *novi vladatelj*, *sudbeni korak*, *cerkovne knjige*, *narodno merzenje*, *mudri vladatelj*, *Papinsko Poklisarstvo*, *sramotni mir*, *novo ufanje*
- sročni atribut u postpoziciji: *narod Slavjasnki*, *godine 679*, *Cerkva Gercska*, *Pismo Fociovo*, *Duh Sveti*, *krivovirstvo Fociovo, zapovid Baziliovu*, *kralja Bulgarskoga*, *odluke Papine, gledanje Gerkah*, *Patriarsku Cerkvu, xelje Cesarove*, *pristolje Carsko*, *brata Cesarova*, *redjenja Focieva*, *Arkibiskup Bulgarski*, *Patriarke Carigradskoga*, *sluxbu Boxiu*, *Cerkvu Zapadnu*, *Kalugjerim Latinskim*, *obicsajim Gercskim*, *kruh neukvasan*, *svetobicsajah Latinskih*, *poklisare Papine*, *Patriarke Antiokenskoga*, *Patriarki Carigradskom*, *nauka Bizantinskoga*, *xivljenje cerkovno*, *Bog Muhamedov*, *potvaranja Fociova*, *Kralj Ugarski*, *ujac Cesarov*, *vladatelji Kerstajnski*, *Stolice Rimske*.

[67] Usp. Morić-Mohorovićić, Borana, Bilješke o redu riječi Šime Starčevića, *Šime Starčević i hrvatska kultura u 19. stoljeću* (2014.), 200.

[68] Usp. Brešan Ančić, Tanja, nav. dj., 188–189; Laco, Gordana; Vulić, Sanja, nav. dj., 217, Tomelić Ćurlin, Marijana; Brešan Ančić, Tanja, nav. dj. 478.

S tim u svezi, u Starčevića također prevladavaju anteponirani sročni atributi, no u njegovim su djelima potvrđeni i postponirani atributi, koje upotrebljava po uzoru na književni jezik, ponajprije biblijski stil.[69] Kada je riječ o nesročnome atributu u genitivnome obliku, uglavnom je zabilježen genitivni oblik koji nije mogao biti zamijenjen odnosnim pridjevom zbog atributnih dopuna imenicama, tj. složenih atributnih sintagma, primjerice, *poznanje Svetoga Evangelia*, *prutje vire Isusove*, *medjash Carigradskoga Carstva*, *pravdanje Gercskih obratiteljah*, *knjige ucsenoga Kalugjera*, *sluxkinja Rimske Cerkve*, *oblasti Zapadnoga Patriarke*, *poklisarim Franacskoga kralja*, *ucsitelja svoga sina*, *red prostoga Patriarke*, *izrucsenje svoga pridstupitelja*, *beztidnost ucsenih muxevah*, *povracsenju Zakonitoga Patriarke*, *Biskup svega svita*, *cerkvi Svete Sofie*, *xelje istoga Patriarke*, *nakanjenje lude oholosti*, *popuschanje Patriarke Aleksandrinskoga*, *zahtivanje Rimskih poklisarah*, *utemeljiteljem Latinskoga Carstva*, *naputi Stolne Cerkve*. Međutim, sagledamo li primjere nesročnoga atributa iz rukopisa, primjerice: *Pravovirstva Cerkve*, *Pisma Enee*, *sakupljenju Biskupah*, *strani svita*, *sidenju Sabora*, *Glavi Cerkve*, *namistnik Mikaela*, *izabranju Ignacia*, *Sabor glumacah*, *zahtivanja Cesara*, *poslanici Cara*, *virovanju Gerkah*, *knjigu Kalugjera*, *uzrok pravde*, razvidno je da je nesročni atribut u tim primjerima izrečen imenicom u genitivu u odnosnome određenju imenice, što se pojavljuje kao jedan od načina bilježena nesročnoga atributa u jeziku Šime Starčevića.[70] K tomu, u rukopisu je zabilježen velik broj nesročnih atributa zabilježenih konstrukcijom *od* + *genitiv*. No, umnogome je riječ o izricanju pripadnosti živoga posjedovanika narodu metonimijski označenom ktetikom ili toponimom posjedovanika: *Pavel od Populonie*, *Formos od Porta*, *Biskupa od Ostie*, *Biskupim od istoka*, *Arkibiskup od Tira*, *Patriarke od Antiokie*, *Biskupi od Egipta, od Palestine, i od Sirie*, *Biskupa od Jakina*, *Biskupa od Pariza*, *Ratramna od mista Corvey*, *pleme od starih Arsacidah*, *Arkibiskupa od Eukaite*, *Eparku od Cezaree*, *Biskup od Otranta*, *Patriarkom od istoka*, *Arkibiskupom od Akrisa*, *Biskupi od Salerna*, *Biskupu od Rusine*, *Opatu od Montekasina*, *Arkibiskupa od Amalfisa*, *Arkibiskupa od Milana*, *Biskupa od Havelberga*, *Lotar od Saksonske*, *Arkibiskup od Cizika*, *Biskup od Saradike*, *Biskupu od Cipra* , *Kralja od*

[69] Usp. Hudeček, Lana, *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*, 2006., Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb. Morić-Mohorovičić, Borana, nav. dj., 2014.; Vlastelić, Anastazija, *Opis atributa u hrvatskim gramatikama od početaka do kraja 19. stoljeća*, 2020., Sveučilišna naklada – Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Zagreb – Rijeka; Božanić, Petra, nav. dj. 274–275.

[70] Vlastelić, Anastazija, nav. dj., 238.

Cipra, *Knez od Savoje*, *poslanici od Azie*. U rukopisu je također uočeno da se prijedložnom konstrukcijom označuje pripadanje neživoga ili živoga posjedovanika apstraktnomu posjedovatelju: *Tajnu od Potverdjenja*, *izvanjske okolostanke od Boxanstvenoga prava*, *dilnici od smutnje*, *odsude od proklestva*, *Pismo od odsude*, *Glasnici od mira*, *priatelj od sjedinjenja*, posvojni odnos: *uredbe cerkve od Latinskoga obicsaja* i porijeklo: *meso od xivine*, *iz vode od rike*.

Apozicije su uvelike zabilježene u antepoziciji u odnosu na imenicu, primjerice: *rike Dnjestra*, *planine Homus*, *Kalugjer Metodio*, *Kralj Mikaul*, *Papi Nikoli I.*, *Biskup Emerik*, *Misnika Lovrenca*, *Diakona Marina*, *Cesar Mikael*, *Podcesar Basilio*, *Papa Martin*, *misnik Ilia*, *Arkibiskupa Silvestra*, *Car Bazilio*, *Apostola Metodia*, *poklisar Martin*, *Patriarka Nikola*, *nastupitelj Sergio*, *Kardinalu Humbertu*, *pisara Ivana Bekka*, *spisatelja Nicefora*, *Opata Barlauma*. No, zamijećeni su primjeri apozicija u postpoziciji: *Nikoli Papi*, *Rujna miseca*, *Stipan V. Papa*, *Niceta Pektorat Kalugjer*, *Urban II. Papa*, *Paskalom I. Papom*, *Germana Patriarku*, *Gergura IX. Papu*, *Inocenca IV. Pape*, *Urbana IV. Papu*, *Klementa IV. Papu*, *Gergur X. Papa*, *Martin IV. Papa*, *Ivanom Papom XXII.*, *Benedikta Pape XII.*, *Amuratom Sultanom*, *Martin Papa*. Vrijedi to izdvojiti jer je Šime Starčević bilježio apoziciju s obzirom na diskursni naglasak, ovisno o tome je li diskursni naglasak na nositelju sintagme ili apoziciji, pri čemu je važno da nije isključio mogućnost slijeda *nositelj sintagme – apozicija*, što je osvjedočeno i rukopisu *Gercsko Odcipljenje*.[71]

Zaključak

U radu su analizirana jezična obilježja dosad neistražena rukopisa *Gercsko Odcipljenje* iz fonda *Ostavština Šime Starčevića* s ciljem utvrđivanja autorstva rukopisa i vremenskoga okvira njegova nastanka. Budući da rukopis nije potpisan ni datiran, analiza je provedena na više jezičnih razina: slovopisnoj, pravopisnoj, fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj, kako bi se dobila što cjelovitija slika jezične koncepcije teksta i njegova odnosa prema Starčevićevu jezikoslovnome djelovanju. Rezultati istraživanja pokazuju da rukopis u potpunosti odražava ključna obilježja Starčevićeve jezične koncepcije. Na slovopisnoj razini potvrđena je uporaba revidiranoga slavonskog slovopisa, dosljedan ikavski refleks jata te zapis slogotvornoga *r* slijedom *er*, što odgovara rješenju koje Starčević primjenjuje u svojim djelima nakon 1832. godine. Pravopisna analiza

[71] Morić-Mohorovičić, nav. dj., 200.

pokazuje prevladavanje morfonološkoga načela pisanja, dosljedno bilježenje glasa *h* u svim pozicijama, nebilježenje međuotvorničkoga *j*, ustaljenu uporabu sastavljenoga i nesastavljenoga pisanja riječi te pisanja prijedloga *s* i *k* u skladu s normativnim smjernicama u Starčevićevim gramatikama. Na gramatičkoj razini rukopis pokazuje niz obilježja karakterističnih za Starčevićev jezik: vokalizaciju glagolskoga pridjeva radnog u muškome rodu, relativno dosljednu provedbu sibilarizacije, dočetno *-h* u genitivu množine imenica te specifične oblike zamjenica i glagolskih oblika. Posebno su značajne potvrde aorista, imperfekta i pluskvamperfekta te nepravilnih imperfektnih oblika, koji su česti u Starčevićevu pripovjednom diskursu. Sintaktička analiza pokazuje čestu uporabu infinitiva kao dopune glagolima, konstrukcije *za* + *infinitiv*, učestalost pasivnih konstrukcija te karakterističan raspored rečeničnih članova, osobito tendenciju smještanja glagola na kraj rečenice, sročne atribute u antepoziciji i postpoziciji, nesročne atribute u genitivu i s prijedložnim izrazom *od* + *genitiv* te apoziciju u postpoziciji i antepoziciji. Sintaktička analiza rukopisa pokazuje određene jezične osobitosti koje se mogu dovesti u vezu s tadašnjim jezičnim kontaktima i prevoditeljskom praksom. Među njima ističe se česta uporaba prijedloga *kroz* u apstraktnome značenju sredstva i vremena u konstrukciji *kroz* + *akuzativ*, što je tijekom 19. stoljeća zabilježeno i u dalmatinskim govorima, ali je osobito frekventno u njemačkome jeziku. U kombinaciji s učestalom uporabom pasivnih konstrukcija, takva sintaktička rješenja upućuju na mogućnost da je rukopis *Gercsko Odcipljenje* nastao kao prijevod ili preradba teksta s njemačkoga jezika. Takva pretpostavka dodatno dobiva na težini uzme li se u obzir da je Šime Starčević prevodio vjerske tekstove s njemačkoga jezika te se u svojemu radu često oslanjao na europsku vjeronaučnu literaturu.

Usporedba navedenih jezičnih obilježja s normativnim rješenjima u Starčevićevim gramatičkim i drugim njegovim tekstovima potvrđuje hipotezu da je upravo Šime Starčević autor rukopisa *Gercsko Odcipljenje*. Osim jezičnih pokazatelja, u radu su razmotreni i izvanjezični podatci, ponajprije sadržajne i tematske poveznice rukopisa *Gercsko Odcipljenje* s člancima koje je Starčević objavljivao u *Glasniku dalmatinskome* 1850. godine. Na temelju tih podataka može se zaključiti da je rukopis nastao u završnoj fazi Starčevićeva djelovanja, najvjerojatnije oko 1850. godine, te da predstavlja dio šireg projekta kojim je Starčević namjeravao poučiti čitatelje o povijesti raskola između Istočne i Zapadne Crkve te pomiriti takozvane Pravoslavne Ilirce i Hervate Katolike. Provedena analiza stoga potvr-

đuje postavljene hipoteze: jezična obilježja rukopisa u skladu su sa Starčevićevom jezičnom koncepcijom, autorstvo rukopisa može se s pouzdanošću pripisati Šimi Starčeviću, a vremenski okvir nastanka rukopisa smješta se u završnu fazu njegova stvaralaštva, oko 1850. godine. Rad tako donosi nove spoznaje o Starčevićevoj rukopisnoj ostavštini, osobito o njegovim tekstovima nabožne tematike, te pridonosi potpunijemu razumijevanju razvoja njegove jezične koncepcije i normativnih rješenja u drugoj polovini 19. stoljeća. Ujedno je potvrđena važnost rukopisnih izvora za istraživanje povijesti hrvatskoga književnog jezika i jezikoslovne misli.

LINGUISTIC FEATURES, AUTHORSHIP, AND DATING OF THE MANUSCRIPT GERCSKO ODCIPLJENJE (GREEK SCHISM)

Summary

This paper analyses the linguistic features of a manuscript preserved in the collection Ostavština Šime Starčevića (Legacy of Šime Starčević), catalogued under the reference B7 and belonging to the group Vjerska Djela (Religious Works, B). The manuscript, entitled Gercsko Odcipljenje (Greek Schism), consists of twenty folios. As the manuscript is neither signed nor dated, the primary aims of this study were to confirm that the author of the manuscript is Šime Starčević, a Croatian priest and grammarian, and to determine the approximate time of its creation. The analysis focuses on the manuscript's graphemic, orthographic, and grammatical features. On the basis of the linguistic analysis, the authorship of Gercsko Odcipljenje is attributed to Šime Starčević, while the manuscript itself is dated to the final phase of his scholarly activity, around 1850. The paper provides new insights into the manuscript legacy of Šime Starčević, particularly his devotional writings, and contributes to a more precise understanding of the development of his linguistic conception and normative solutions in the later stages of his work.

Keywords: manuscript, religious works, Šime Starčević, 19th century